

İsmayilova Əfsanə. Molla Məhəmməd Hidəcinin məsnəviləri
// Əlyazmalar yanmır, 2018, № 2 (7), s.103-109.

UOT: 82.0

Əfsanə İsmayilova

dissertant

AMEA Məhəmməd Füzuli adına Əlyazmalar İnstitutu,
Bakı şəhəri, İstiqlaliyyət küçəsi 26.
efsane.ismayilzade@inbox.ru

MOLLA MƏHƏMMƏD HİDƏCİNİN MƏSNƏVİLƏRİ

Açar sözlər: *Məhəmməd Hidəci, məsnəvi, Cənubi Azərbaycan, irfani, təsəvvüf, dini-fəlsəfi, eşq, insan, real məhəbbət*

Ключевые слова: *Мухаммед Хидаджи, маснави (двустишие), Южный Азербайджан, ирфани, тасаввуф, религиозно-философское, любовь, человек, реальная любовь.*

Key words: *Mohammad Hidachi, masnavi, South Azerbaijan, decency, sufism, religious-philosophical, love, human, real love.*

Molla Məhəmməd Mövsüməli oğlu Hidəci Cənubi Azərbaycanda fəaliyyət göstərən görkəmli ədəbi simalardan biridir. Mənbələrdə az da olsa müəyyən məlumatlar rast gəlinərsə də, onun barəsində geniş bir tədqiqat hələ ki aparılmamışdır. Tədqiqatçı Mirəli Mənafi Xosrovşahinin və Əziz Möhsününin araşdırmalarından məlum olur ki, Hidəci 1853-cü ildə Cənubi Azərbaycanın indiki Zəncan şəhərinin 60 kilometrliyində yerləşən Hidəc kəndində anadan olmuşdur. İlk təhsilini kənd məktəbində almış, beş il Qəzvində oxumuşdur. Sonra 10 il Nəcəfdə müctəhid təhsili almış, fəlsəfə, fiqh elmlərinə yiyələnmişdir. 1882-ci ildə - 40 yaşında vətənə qayıdan şair Tehrana köçmüş, ömrünün sonuna qədər orada yaşayaraq mədrəsədə müəllimlik etmiş, 1928-ci ildə vəfat etmişdir. Nəcəfə gedərkən Hidəcinin yolda soyğunçular tərəfindən bir neçə əşyası, o cümlədən divanı talan olunmuşdur. Şair divanının çox az hissəsini sonralar çətinliklə bərpa edə bilmişdir.

Hidəcinin divanı və digər əsərləri bir neçə dəfə nəşr olunmuşdur. 1908-ci ildə Zəncanda nəşr edilən “Külliyyatı-Divanı-Hidəci” kitabı Əli Həştrudin müqəddiməsi ilə çap edilmişdir. Bura şairin şeirləri ilə yanaşı, elmi əsərləri də daxil edilmişdir. Hidəcinin mükəmməl şeirlər toplusu 1958-ci ildə üç dəfə Təbrizdə nəşr olunmuşdur. 1962-ci ildə Məhəmməd Rza Kərimi “Həkim Hidəcinin türkcə divanı” kitabını nəşr etdirmiş və ona geniş ön söz yazmışdır. Tənqidçi Əziz Möhsünü 1965-ci ildə yazdığı “Azərbaycan ədəbiyyat tarixindən qızıl yarpaqlar” kitabında bir sıra güneyli şairlərdən, o cümlədən, Məhəmməd Hidəcindən bəhs etmiş, onun yaradıcılığı haqqında maraqlı fikirlər söyləmişdir. 1968-ci ildə şairin türkcə şeirlərindən ibarət divanı Cənubi Azərbaycanlı tədqiqatçı Hüseyn Məhəmmədzadə Sədiqin yazdığı ön söz ilə çap edilmişdir¹. Bundan başqa bəzi tədqiqatçılar – o cümlədən, Məhəmməd Əli Mədrəs Təbrizi, Mehdi Müctəhidi, Mürtəza Mədrəsi Çəhardəhi, Musa Zəncani, Kərim Nirumənd və b. Məhəmməd Hidəci haqqında çap olunan əsərlərin ön söz və ya müqəddimələrində məlumat versələr də, şair haqqında fundamental bir tədqiqat əsəri hələ ki yazılmamışdır. İstinad etdiyimiz divanın tərtibçisi Hüseyn Məhəmmədzadə Sədiqtəəssüf hissi ilə qeyd edir: “Hidəci haqda yazı yazan hər kimsə onun fəlsəfə, şeir və siyasət meydanında olan çalışmalarını və məqam-

¹Məqalədə Məhəmməd Hidəcinin divanının yalnız bu nəşrindən istifadə edilmişdir.

larını az – çox göstərə bilmişlər. Lakin hələ də bu dərin düşüncəli həkim və filosof haqqında və onun adına layiq mükəmməl bir əsər nəşr etdirilməmişdir” (5, 20).

Hidəci 3 dildə - fars, ərəb və Azərbaycan dillərində lirik və epik əsərlər yazmış, eyni zamanda dövrünün filosofu kimi məşhurlaşmışdır.

İstinad etdiyimiz “Divane-əşare türki həkim Molla Məhəmməd Hidəci” (5)adlı kitabda şairin müxtəlif mövzularda yazılmış əsərləri toplanmışdır. Külliyyata onun qəzəl, qəsidə, qitə, təxmis, tərkibbənd, tərəcibbənd, məsnəvi, və münazirə şəklində yazdığı şeirləri, bir təmsili və digər əsərləri daxildir.

Divanda Hidəcinin ana dilində 12 məsnəvisi verilmişdir. Bu şeirlərin əksəriyyəti şairin fəlsəfi və irfani-təsəvvüfi, eşq və ilahi sevgi haqqında düşüncələrini əks etdirir.

Qeyd etdiyimiz kimi, Məhəmməd Hidəci doğulub-boya başa çatdığı yurddan ayrı düşmüşdür və vətənə məhəbbət, vətən nisgili şairin yaradıcılığından qırmızı xətt kimi keçir. Şair doğma kəndi Hidəci nəinki qürbət ölkəyə, hətta Tehrana belə dəyişmişdir. Şair “Xuda xərəb etsin bu şəhəri” deyərək onu doğma kəndindən ayıran Tehrana nifrini yağıdır [6, 82].

Məhəmməd Hidəci sözün əsl mənasında böyük bir təsəvvüf şairidir. Dini-fəlsəfi düşüncələr şairin məsnəvilərinin əsas mövzudur. Dərin məzmunu ilə seçilən fəlsəfi şeirlərində o, öz sələfləri kimi insanı “ən ali varlıq” adlandırır və onu “Allahın məzhəri və xəlifəsi” hesab edir, bir sıra şeirlərində “vəhdəti-vücut”çu kimi düşünür:

*Sən demə insan sümükdür, dəri,
Bil onun haqqın məsəli məzhəri (4,3)*

Hidəcinin fəlsəfi nəfs əleyhinə bir sıra şeirlər yazmışdır. Təsəvvüf ədəbiyyatından məlumdur ki, sufi ilahi eşqə qovuşmaq üçün ilk növbədə öz nəfsinə qalib gəlməyi bacarmalıdır. Yalnız bu halda insan kamilləşə-kamilləşə mənəvi zənginliyə çata bilər:

*Cismdə tədbir və təsərrüf edən,
Nəfsdir, onsuz işə gəlməz bədən. (5, 232).*

Hidəci öz məsnəvilərində sufizm terminologiyasına yerli-yerində müraciət edir. Akademik Mirzə İbrahimov yazır: “Cənubi Azərbaycan şairləri əksər hallarda bu ifadələri (təsəvvüfün simvolik terminlərini-Ə.İ.) insan qəlbinin təbii hiss və həyəcanlarını bildirmək üçün işlədirlər. Onların sufizm və hürufizmdən götdükləri ifadələrin ilk mənbədəki mənaları tamam dəyişir” (2, 19). M.İbrahimovun bu fikirlərini tam mənası ilə Hidəciyə aid etmək olmaz. Bir sıra şeirlərində dünyəvi eşqdən, dünyəvi münasibətlərdən yazan şairin elə əsərləri vardır ki, o burada həqiqi mənada irfan əhli, təsəvvüf əhli kimi çıxış edir. Şairin yaradıcılığında onun irfani görüşlərini əks etdirən bir sıra ibarələr, simvolik mənə daşıyan sülük, vücut, vəhdət-kəsrət, güzgü, ayinə, pərdə, nəfs və s. sufi terminlərə sıx-sıx rast gəlmək mümkündür ki, bu da Hidəcinin vəhdəti-vücut fəlsəfəsinə dərinlikdən bələd olan filosof şair olduğunu bir daha təsdiq edir.

Məhəmməd Hidəcinin türkcə divanında məhəbbət mövzusunda yazılmış məsnəvilər özünəməxsus yer tutur. Şairin fikrincə, insanı yaşadan, onu maddi və mənəvi aləmə bağlayan eşq və məhəbbətdir. Sevgi və məhəbbətdən məhrum olan insan həyatının heç bir mənası yoxdur:

*Bu yürəyə mehrü məhəbbət gərək,
Yoxsa özü bir tikə ətdir ürək.
Bu içi boş qırmızı ətdən murad,
Qəlb döğül, qəlb olur özgə zad (5, 231).*

Bütün məhəbbət və gözəllik şairləri kimi Hidəci də belə şeirlərində sevgilisini tərənnüm etməkdən doymur, silsilə olaraq bədii təsvir və ifadə vasitələri ilə məşuqənin bədii portretini yaratmağa müvəffəq olur:

*Qaş, gözü qara və beli incədir,
Üz dəyərən lalə, dodaq qönçədir.
Üz demə on dörd gecəlik aydır,
Qaş çəkib bəs dəyərən, yaydır (5, 235).*

“Cənubi Azərbaycan şairlərinin təsvirində eşq yalnız insanın insana, kişinin qadına məhəbbətindən ibarət deyildir. O, həyat fəlsəfəsini özündə təcəssüm etdirən yüksək bir duyğudur. Eşq varlığın mayası, insanlığın kamillik və yetkinlik dərəcəsidir” (1, 645). Zaman Əsgərlinin bu fikirlərini Hidəciyə də aid etmək mümkündür. Hidəcinin də məsnəvilərində məhəbbət dedikdə yalnız dünyəvi eşq nəzərdə tutulmur. Onun şeirlərində real məhəbbət dini-irfani eşq ilə birləşərək üzvi vəhdət təşkil edir. Bu vəhdətdə Hidəcinin qəhrəmanı ilahi məhəbbətə qovuşmağın mənəvi iztirablarına can atır və sanki bundan həzz alır:

*Şəm necə odlaya pərvanəni,
Sal odunu canıma yandır məni.
Mən dözəram hər nə ola zəhmətin,
Sən də götürmə nəzəri rəhmətin.
Yox, qələt etdim genə zəhmət nədir?
Sülük məhəbbətdə məşəqqət nədir? (5, 229-230)*

-misralarında Hidəcinin aşiqi özünü pərvanə ilə müqayisə edərək eşq yolunda yanıb kül olmağı əzab, məşəqqət deyil, şərəf hesab edir, “Fərri-xudadır bu mənim sövdüğüm” misrasının alt qatında ilahi məhəbbətin özünəməxsus bəlihtilərini işarələyir.

Bütün təsəvvüf şairləri kimi Hidəcinin də məhəbbət lirikasında əsasən ayrılıq, nisgil, hicran motivləri üstünlük təşkil edir. Sevgilisinin dərdi lirik qəhrəmanı sonsuz dərdə qərq edir, vüsəl atəşi ilə alışıb-yanan aşiqə məşuqənin rəhmi gəlmir. Bu hicran onun alovlu qəlbini daha da sarsıdır, aşiqin şikayətləri oxucunun qəlbində dərin iz buraxır:

*Dedim dərdə gəmdən mənə ver nicat,
Qəbul etməyib qılmadı iltifat.
Əla! ey yetən dadına hər kəsin,
Gədə səslənir, paylən kəs səsin,(5, 239)*

Şeirir sonuncu iki beyti məzmun və ideya baxımından Füzulinin:

*Qamu bimarına canan dəvayi- dərd qılar ehsan,
Neçin qılmaz mənə dərman, məni bimar sanmazmı? (3, 290)*

-misraları ilə yaxından səsleşir. Bu isə şairin klassik ənənələrə yaxından bələd olduğunu bir daha sübut edir.

Hidəci bütün varlığı ilə Allaha bağlıdır. Allaha olan inam və etiqadı, İslam dininin hökmlərinə dərinləndən bələd olması onun eyni zamanda savadlı bir müctəhid olmasından xəbər verir. Onun bir sıra məsnəvilərində allaha xitab, uca yaradana sığınmaq, onun sonsuz mərhəmətinə güvənmək xüsusi yer tutur. Belə şeirlərin birində şair deyir:

*Mənim halım Allah, sənə bəllidir,
Qənim beş döğül, on döğül, əllidir.*

*Bəyənmə, gedim özgəyə əl açam,
Bu çağında özgə dalyca qaçam.
Sənin bəndənəm yaxşıyam, ya yaman
Kimim var, əgər sən qapından qovan?
Əgər mən yoxum bəndəlik, çox pisəm,
Səni əl Yasinə verirəm qəsəm, (5, 240)*

Bəzən düşüncələr onun bədbinliyə qapılmasına səbəb olur. Özünü “dərd və qəm düşkünü” adlandıran Hidəcinin şikayətnamə təsiri bağışlayan məsnəvisi də vardır:

*Yara vurur qəlbimə hər kim yetər,
Vay günüm gəldi günümdən betər.
Qisməti kəm, taleyi yanmış mənəm,
Qara günlü, bəxti dolanmış mənəm (5, 241)*

Başqa bir məsnəvisində isə şair Allahdan günahlarının bağışlanmasını istəyir:

*Üzüm qaradır, çox xilaf etmişəm,
Bağışla məni, gər xəta etmişəm.
Əgər mən yaraşmam bağışlanmağa,
Cəhənnəmdə müstəcəbəm yanmağa.
Vəli, sən yararsan dutan gər məaf,
Bağışlıyıb keçən hər nə etdim xilaf (5, 241).*

Bir sıra müasirləri kimi Hidəci də şeirlərində dindən öz mənfəət və məqsədləri naminə istifadə edən “dindar”ları, yalançı zahidləri, saxtakar ruhaniləri kəskin tənqid edir. Aşağıdakı misralar şairi mütərəqqi dünyagörüşə malik bir ziyalı kimi səciyyələndirməyə əsas verir:

*Az qalib əldən gedə ayino din,
Şərə zəif oldu qəvi küfrə kin (5, 233).*

Hidəcinin şeirlərindəki narazılıq, üsyançılıq, pessimizm dövrünün bir sıra ictimai məsələləri ilə bağlıdır. Bu barədə Zaman Əsgərli yazır: “Hidəci İran ictimai mühitinin bütün ağırlığını, qeyri-insani təbiətini görüb əsl mahiyyətini anlayır. Onlarla barışa bilmədiyinə görə əhatə olunduğu adamların məzəmmətinə məruz qalır. İnsanlar arasında tənha yaşamağa məcbur olur, anlamaq faciəsini yaşayır” [1, 657]. Cəmiyyətdəki haqsızlıq, ictimai bəlalar, sosial problemlər şairin bəzi şeirlərində, eləcə də məsnəvilərində özünü büruzə verir:

*Yaman ruzigar oldu bu ruzigar,
Görün kim olubdur şəriətmədar.
Xudadan iraq deyərək şəridən bixəbər,
Deyir dini haqqə mənəm rahbər (5, 245).*

Məhəmməd Hidəci ölkənin ictimai həyatında baş verən bir sıra proseslər, şahlıq, imperializm, zorakılıq və s. bəlaları da cəsarətlə tənqid etmişdir. Həyatda gördüyü haqsızlıq, ictimai ziddiyyətlər şairin yaradıcılığının sosial mahiyyətini əks etdirir:

*Bu necə şah və bu necə əhddir,
Bu şahın əhdində kişi qəhətdir.
Aləmə gəlməyib belə biar şah,*

*Kimsə bunu öldürə etməyib günah.
Mən ataram böylə şahın daşını,
Canını alam, kəsərəm başını (5, 250).*

Qeyd etdiyimiz kimi, Hidəci uzun illər mədrəsədə müəllim işləmişdir. Şairin yaradıcılığında əxlaqi-didaktik fikirlərin təzahürü bununla bağlıdır. Müxtəlif mövzulu şeirlərin içərisində bəzən şair haşiyə çıxaraq humanist, insani keyfiyyətləri təbliğ edir, müdrik xə hikmətli aforizmlərlə gənc nəsli sədaqətə, düzlüyə, mənəvi paklığa səsləyir:

*Dost əgər sögsə ögübdür məni,
Özgə əgər ögsə, dögübdür məni(5, 230).*

Şairin anadilli məsnəviləri arasında yeganə təmsili olan “Tülkü və ləklək” adlı şeiri xüsusilə diqqəti cəlb edir. Klassik təmsilin bir sıra xüsusiyyətlərinin özündə birləşdirən bu təmsilin məzmununa rus (“Tülkü və durna”) və Azərbaycan folklorunda (“Tülkü və hacı-leylək”) rast gəlinir. Təmsildə tülkü ilə leyləyin “dostluğundan” bəhs edilir. Tülkünü evinə qonaq çağıran leylək aş bişirərək lüleyinə tökür. Tülkü bundan pərt olsa da, özünü sındırmır, xəstələndiyi üçün iştahı olmadığını bildirir. Ertəsi gün tülkü leyləyi qonaq çağırır, bir daşı süpürüb təmizləyərək, onun üzərinə bulamac aş tökür. Leylək bunu görüb öz səhvini başa düşür:

*Baxıb aşü daşə, işi anladı,
Peşiman olub öz-özün danladı.
Bu türki məsəldir: Gəlir başına,
Hər ol kəs edə hər nə yoldaşına(3, 140).*

Təmsilin əsas ideyası da “Nə tökərsən aşına, o çıxar qaşığına” atalar sözündə ifadə olunmuşdur. O, təmsilin sonunda sanki üzünü valideynlərə tutaraq, uşaq tərbiyə etmənin prinsiplərini, valideynlik borcunu, övlad-valideyn münasibətlərini Şərq müdriklərinə məxsus obrazlı deyimlərlə ifadə edir:

*Uşağı pis öyrətmə, öydürmə çox,
Hər ol kim, uşağın öyər, ağı yox.
Bu sözdən darılma, gərək, ey dədə,
Uşağa atası ədəb öyrədə.
Hər ol kəs ki, öz oğlunu öydürür,
Atasın öləndən sora söydürür.
Uşağa ol ustad verdi əmək,
Ki, söydü, acıqlandı vurdu kötək (5, 141).*

Məhəmməd Hidəci öz yaradıcılığında ərəb-fars tərkibli sözlərdən olduqca az istifadə etmiş, hər kəsin başa düşəcəyi ümumişlək sözlərə daha çox üstünlük vermişdir. Şairin məsnəvilərinin dili sadə, anlaşılıq və xəlqidir. Şair folklor nümunələrindən, milli koloriti əks etdirən söz və ifadələrdən yüksək sənətkarlıqla bəhrələnərək poetik mətnin gözəl örnəklərini yaradır. Şairin məsnəvilərinin poetik məziyyətlərindən biri də budur ki, o, süni ifadələrdən, sönük və bəsit misralardan qaçır, ana dilinin zəngin qatlarından istifadə etməklə, duyğu və düşüncələrini bədiiləşdirə bilir. Sadəlik və obrazlılıq, milli ruh, xalq dilinin əlvan çalarları onun məsnəvilərinin özünəməxsus göstəriciləridir.

Bu barədə Cənubi Azərbaycanın görkəmli dilçi-ədəbiyyatşünas alimi Məhəmməd Rza Kərimi qeyd edir: “Hidəcinin təkcə şeirlərində yox, o cümlədən siyasi və tarixi hadisələrə toxunan əsərlərində də ana yurduna, ana dilinə və öz xalqına bağlılığını görmək mümkündür”

(5, 42). Alim eyni zamanda qeyd edir: “Hidəci xalq dilindən o qədər gözəl yararlanır ki, bu cəhətdən onu təkcə ustad Şəhriyarla müqayisə etmək olar” (5, 40).

Professor Nizami Xudiyev Hidəcinin anadilli şeirlərinin məziyyətləri barədə yazır: “Hidəcinin poeziyasında Zəncan və Həmədan əyalətlərinin, yəni Xəmsə bölgəsi əhalisinin ləhcə xüsusiyyətləri özünü aydın şəkildə göstərir. Beləliklə, sənətkarın lirik əsərləri bir sənət örnəyi olmaqla bərabər, adı çəkilən məkanların dialekt və dil-danışıq tərzini öyrənmək üçün də dəyərli materialdır. Bu qiymətli söz xəzinəsi bu gün də əhəmiyyətini itirməyən dil və bədii təfəkkür sərvətidir” (4, 3).

Həm lirik, həm də süjetli məsnəvilərində folklorun müxtəlif janrlarından, o cümlədən atalar sözü və məsəllərdən yerli-yerində istifadə etməsi, Hidəcinin şeir üslubunun danılmaz məziyyətlərindəndir:

*Bu türkə məsəldir deyərlər: “xəta”
Küçükdən kəm olmaz, böyükdən ata (5, 241).
Məsəldir ki, Su axtarır çuxuru,
Qalır dingə yerlər həmişə quru. (5, 243).
Deyir: “Çox bilirsən belə lay-lay,
Nədən öz yuxun gəlməz, ay yavəlay!” (5, 244).
Onuncün bişirdi ariştə aşı,
Məsəldir: “Qıyınmaz varından kişi.” (5, 245).*

Cənubi Azərbaycan ədəbiyyatının görkəmli nümayəndəsi Məhəmməd Hidəci onun mütəfəkkir bir şair olduğunu, cəmiyyətdəki nöqsanları, haqsızlıq və ədalətsizlikləri tənqid etdiyini göstərməkdədir. Klassik şeirin müxtəlif janrlarında əsərlər yazan şairin məsnəviləri mövzu dairəsinin genişliyi, irfanı, eyni zamanda dünyəvi eşqi vəsf etməsi, dilinin sadəliyi ilə diqqəti cəlb etməkdədir. Molla Məhəmməd Hidəcinin zəngin və çoxcəhətli yaradıcılığı bir daha təsdiq edir ki, o, görkəmli filosof-mütəfəkkir, eləcə də təsəvvüf və eşq şairi olmaqla yanaşı, klassik ənənələrə, dünya xalqlarının ədəbi-mədəni irsinə yaxından bələd olan incə zövqlü və kəskin qələmlə bir sənətkardır.

Ədəbiyyat:

1. Azərbaycan ədəbiyyatı tarixi. 6 cildə, IV cild. Bakı: Elm, 2011, 856 s.
2. Cənubi Azərbaycan ədəbiyyatı antologiyası. 3 cildə, I cild (tərtib edənlər: Mirəli Mənafi, Zahid Əkbərov, Rəfiqə Qasımova). Bakı: Elm, 1981, 384 səh.
3. Füzuli Məhəmməd. Əsərləri. 6 cildə, I cild. Bakı: Şərq-Qərb, 2005, 400 səh.
4. Xudiyev Nizami. Cənubi Azərbaycanın Xəmsə mahalının şair və filosofu Molla Məhəmməd Hidəci. “Kredo” qəzeti, 7 may 2011, səh. 3
5. دیوان اشعار ترکی حکیم ملا محمد حیدری . مقدمه تصحیح و تحشیه : دکتر حسن محمدزاده صدیق . کرج : پینار ۸۸۳۱
6. عزیز محسنی. آذربایجان ادبیات تاریخیندن قیزیل یاریق لار. ۳۷۴۱

Афсана Исмаилова

Маснави Молла Мухаммеда Хидаджи

РЕЗЮМЕ

Статья посвящена творчеству прожившего в Южном Азербайджане Мухаммеда Хидаджи. Он написал лирические и эпические произведения на трех языках- персидском, арабском и азербайджанском, в тоже время известен как философ своего времени. Он суфийский поэт. В турецком диване поэта – особое место имеет маснави-

которые написаны по теме любви. Особое превосходство – в любовной лирике Хидаджи имеет мотивы – расставание. Горе, разделение.

Язык в маснави поэта - прост и понятен. Поэт использовал фольклорные образцы, слова и фразы отражающие национальный колорит с высоким мастерством.

Надо отметить, Хидаджи долгие годы проработал учителем в медресе. С этим связано проявление этических мыслей в творчестве поэта. В поэзии различных тем иногда поэт пропагандирует гуманизм, человеческие качества, мудрыми и значимыми афоризмами зовет молодое поколение на верность, правдивость, нравственную чистоту.

Мухаммед Хидаджи смело критикует происходящие процессы в общественной жизни страны, царство, империализм, насилие и другие недостатки.

Мухаммеда Хидаджи можно считать ремесленников XIX века в творчестве маснави на родном языке.

Afsana Ismailova

Molla Mohammad Hidachi's masnavies

SUMMARY

The article is dedicated to the creativity of Molla Mohammed Hidachi who lived in South Azerbaijan. Hidachi has written lyric and epic works in three languages- Persian, Arabic and Azerbaijani, at the same time he became popular as the philosopher of his time. He is Sufi poet. On poet's turkic divan distiches (masnavi) that have been written on love theme hold special places. In the lyrics of the poet, mainly, parting, farewell and nostalgia motifs dominate.

The language of the distiches (masnavi) of the poet is easy and understandable. The poet on his works masterly uses folklore samples, expressions and phrases reflecting national color.

As we have mentioned, Hidachi has worked in the madrasah for many years. The manifestation of didactic thoughts on the poet's creative works is related to it. In the various poetry, sometimes the poet promotes humanistic qualities and calls young generation to loyalty, honesty and moral purity by the help of wise and sage aphorisms.

Mohammad Hidachi courageously criticizes the processes occurring in the country's public life, shah regimen, imperialism, violence and another shortcoming.

Mohammad Hidachi can be considered as a master of distiches (masnavi) of 19th century in native language.

Redaksiyaya daxil olma tarixi: 29.03.2018

Çapa qəbul olunma tarixi: 11.04.2018

Filologiya üzrə elmlər doktoru **Paşa Kərimov**
tərəfindən çapa tövsiyə olunmuşdur.